

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

УДК: 331.556.4:005

Нагорняк І.М.

Інститут міжнародних відносин
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

СПІВПРАЦЯ ЄС З КРАЇНАМИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Розглянуто етапи створення Спільної політики безпеки та оборони ЄС, встановлення відносин з країнами Східного партнерства у цій галузі. Проаналізовано діяльність місії ЄС на території цих країн, спільну оборонну діяльність. Зроблено висновки та прогнози щодо перспективи покращення відносин у контексті переглянутої Європейської політики сусідства, нової Глобальної стратегії ЄС та формування Постійної структурної співпраці у сфері оборони.

Ключові слова: безпека, оборона, Європейський Союз, Східне партнерство, місії ЄС, Глобальна стратегія ЄС

Нагорняк И.М.

СОТРУДНИЧЕСТВО ЕС СО СТРАНАМИ ВОСТОЧНОГО ПАРТНЕРСТВА В ОБЛАСТИ БЕЗОПАСНОСТИ И ОБОРОНЫ

Рассмотрены этапы создания Общей политики безопасности и обороны ЕС, установления отношений со странами Восточного партнерства в данной области. Проанализирована деятельность миссий ЕС на территории этих стран, общую оборонную деятельность. Сделаны выводы и прогнозы о перспективах улучшения отношений в контексте пересмотренной Европейской политики соседства, новой Глобальной стратегии ЕС и формирования постоянной структурной сотрудничества в обороне ЕС.

Ключевые слова: безопасность, оборона, Европейский Союз, Восточное партнерство, миссии ЕС, Глобальная стратегия ЕС

Nagornyak I.

EU COOPERATION WITH THE EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES IN THE FIELD OF SECURITY AND DEFENSE

The article deals with the process of creation of the Common Security and Defense Policy of the EU, establishing relations with the countries of the Eastern Partnership in this field. Also author analyzed the activities of EU missions in these countries, joint defense activities. Article estimates the prospects for improving relations between parties in the context of the revised European Neighborhood Policy, the new EU Global Strategy and the formation of Permanent structural cooperation (PESCO) in the field of defense.

Keywords: security, defense, European Union, Eastern Partnership, EU mission, EU Global Strategy.

Зміни, що відбулися в Європейській системі безпеки після анексії Кримського півострова Російською Федерацією у 2014 році, початку міграційної кризи та обрання у 2016 році президентом США Д. Трампа, який підважує гарантії колективної безпеки, змусили лідерів ЄС та країн членів переглянути підходи до формування Спільної політики безпеки та оборони (СПБО), а також розробити нову Глобальну стратегію ЄС.

Країни Східного партнерства після Вільнюського Саміту перебувають у епіцентрі актуалізованого геополітичного протистояння між Заходом та Російською федерацією, що збільшило їхню роль у безпеці Європи та вимагає активнішої співпраці з ними у рамках оборонної політики ЄС.

Питання співробітництва Європейського Союзу з країнами Східного партнерства у сфері безпеки та оборони розглядають у своїх публікаціях такі вітчизняні та зарубіжні науковці як С. Біскоп, К. Зарембо, О. Молдован, Є. Нікіпелова, О. Семенюк, О. Труш, В. Шатун та інші. У них науковці досліджують виникнення СПБО, спільну діяльність країн СхП та ЄС у сфері оборони, а також оцінюють діяльність місій ЄС у країнах СхП та перспективи покращення їхньої співпраці виходячи з геополітичних процесів, що відбуваються на території Європи.

Метою статті є огляд та оцінка співпраці Європейського Союзу і країн Східного партнерства в рамках СПБО, аналіз місця країн СхП у новій Глобальній стратегії ЄС та пошук варіантів покращення співпраці виходячи з існуючих договорів між ЄС та країнами СхП.

Створення Спільної політики безпеки та оборони ЄС стало чи не найскладнішим завданням у процесі євроінтеграції загалом. У постбіполярний період безпека у Європі базувалась на євроатлантичній солідарності в рамках НАТО і особливо статті 5 Статуту Альянсу. Однак анексія Кримського півострова Росією у 2014 році, початок конфлікту з РФ та підтримуваними нею сепаратистами на сході України стали каталізаторами переоцінки безпекової політики в Європі. Остаточним фактором, що оновив безпекову інтеграцію ЄС, стали вибори президента США у 2016 році, які виграв республіканський кандидат Д.Трамп, що почав провадити політику ізоляціонізму та вимагати від держав Європи збільшення

витрат на оборону, як цього передбачають їхні зобов'язання в рамках НАТО.

В. Шатун, оцінюючи процес військово-політичної взаємодії у просторі ЄС після Другої світової війни, визначає сім етапів, які віддзеркалюють зародження й формування політики та стратегії ЄС у питаннях міжнародної безпеки. Вони включають: 1) пошук загальних напрямків і форм співпраці (1946-1949 рр.); 2) відхилення наддержавних проєктів (1950-1954 рр.); 3) період концептуальної невизначеності (1955-1968 рр.); 4) поступове пошук діалогу з проблем безпеки (1969-1986 рр.); 5) нормативно-правове та інституційне визначення сфери безпекової та оборонної співпраці (1987-1997 рр.); 6) реалізацію та вдосконалення інституційного механізму європейської безпекової та оборонної політики (ЄБОП, 1998 р. – середина 2000-х рр.); 7) адаптацію ЄБОП до реалій багатополлярної міжнародної системи (з середини 2000-х рр.) (Шатун 2014 : 61).

На нашу думку, ключовим моментом для створення спільної оборонної політики стало ухвалення Радою ЗЄС «Петерсберзьких завдань» (19 червня 1992 р.), якими на ЗЄС покладалося проведення місій гуманітарного та рятувального характеру, операцій з підтримки миру та «управління кризами», включно з силовими формами миротворчих заходів. Європейські країни НАТО погодилися надавати ЗЄС необхідні ресурси для відповідних воєнних операцій (Petersberg Declaration 1992: 6-7).

Варто зазначити, що військова, оборонна та безпекова співпраця із ЄС та між його членами відбувається на різних площинах. Зокрема можна виділити двосторонню співпрацю з окремими членами ЄС, співпрацю в рамках ООН, НАТО і ОБСЄ та з самими інституціями ЄС в рамках Спільної зовнішньої і безпекової політики (СЗБП) ЄС. Натомість єдиної спільної платформи співпраці країн-адресатів Східного Партнерства з ЄС в галузі безпеки і оборони немає.

Ініціатива Східного партнерства, що була створена в 2009 р., не передбачає великого рівню інтеграції та участі країн-адресатів ініціативи в СПБО особливо, що стосується прийняття ключових рішень.

Якщо розглянути результати двосторонньої співпраці між країнами СхП та ЄС, то можна виділити країни, що активно співпрацюють у рамках СПБО (Україна, Молдова, Грузія) та країни, що мають набагато менший рівень співпраці з ЄС у цій галузі (Вірменія, Азербайджан, Білорусь).

Для прикладу, Україна серед країн-адресатів Східного партнерства найбільш активно брала участь у місіях ЄС. Вона керується у своїй діяльності низкою двосторонніх угод, зокрема це Угода про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу з врегулювання криз (підписана 13 червня 2005 р. під час засідання Ради з питань співробітництва Україна-ЄС та набула чинності з березня 2008 р.). У 2015 р. за взаємною згодою сторін пролонговано термін дії цього міжнародного документа. А також Угода про асоціацію між Україною та ЄС, відповідно до якої сторони посилюють практичне співробітництво у сферах запобігання конфліктам та антикризового управління, зокрема з метою збільшити участь України у цивільних та військових операціях ЄС з подолання кризових ситуацій, а також у відповідних навчаннях і тренуваннях (Угода про Асоціацію 2015).

19 вересня 2014 р. Міністром оборони України В. Гелетеем у Варшаві була підписана угода з міністрами оборони Литви та Польщі, що є членами ЄС, про створення спільного Литовсько-Польсько-Українського військового підрозділу «ЛитПолУкрбриг» (Угода між Урядом Литовської Республіки 2015).. Це, на думку О.Труша, стало одним із найважливіших кроків України на шляху до модернізації українських збройних сил та посилення співробітництва з ЄС (Труш 2016: 6).

У 2015 р. Кабінет Міністрів України провів комплексний огляд сектора безпеки і оборони України, за результатами якого, зокрема, було прийнято Военну доктрину України, затверджену Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015, та Стратегію національної безпеки України, затверджену Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 (Розпорядження Кабінету Міністрів 2015). Зазначені підзаконні нормативно-правові акти формують основні пріоритети гарантування національної безпеки України у воєнній сфері, спрямовані на максимальне адаптування оборонних можливостей України до стандартів ЄС та НАТО.

Як відзначає О. Семенюк, Україна для ЄС є третьою країною, але ставши після розширення 2004 р. безпосереднім сусідом ЄС, вона має неабияке безпекове значення для європейської спільноти. Однак, з одного боку, Україна вбачається європейцями одним із джерел загроз, з якими покликана впоратись ЄС. Тобто, ключовий інтерес

європейської спільноти по відношенню до нашої держави полягає в локалізації транскордонних загроз. З іншого боку, роль та місце України в сучасній міжнародній безпековій системі обумовлює об'єктивний інтерес ЄС розвивати співпрацю з нею в контексті ЄСРБО (Семенюк 2007: 40).

Практична участь України в місіях ЄС розпочалася в 2000 р., коли була підписана угода про участь України в Поліцейській Місії ЄС у Боснії та Герцеговині та направлення українського миротворчого контингенту до складу цієї Місії з 2006 по 2012 р., участь у військово-морській операції ЄС з протидії актам піратства біля узбережжя Сомалі «Аталанта» (EU NAVFOR ATALANTA), а також в 2011 та 2014 рр. підрозділи Збройних сил України здійснювали бойове чергування у складі Бойової тактичної групи (БТГ) Європейського Союзу «ХЕЛБРОК» (HelBRoC) (Представництво України).

Рамкова угода про участь Грузії в операціях Спільної політики безпеки і оборони ЄС набула чинності в березні 2014 р., з тих пір Грузія вже взяла участь у кількох операціях. Її найбільшим внеском до сих пір є участь близько 156 співробітників, в операції EUFOR RCA в Центрально-африканській Республіці. На сьогодні Грузія бере участь у Військово-консультативній місії ЄС в Центральноафриканській Республіці, Тренувальній місії ЄС в Малі, а також в Консультативній місії ЄС в Україні (Petersberg Declaration 1992)

З 2005 року Україна отримала привілейований статус в рамках ЄСРБО. Разом із Молдовою вона може приєднатися до заяв та рішень Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. Цей механізм традиційно застосовувався до країн-кандидатів, щоб вони мали достатньо часу для адаптації до правил та механізмів ЄСРБО, а також до членів Європейського економічного простору. Як зазначає К. Зарембо, право України на приєднання до декларацій та спільних позицій ЄСРБО було підтверджено в Порядку денному асоціації, тимчасової угоди між Україною та ЄС, яка діяла до підписання нової Угоди про асоціацію. Україна також підписала Угоду про безпечну безпеку щодо обміну секретною інформацією з ЄС у 2005 році (Zarembo 2011).

Молдова є також однією з держав, що не є членом ЄС, але бере участь у місіях та операціях ЄС в рамках спільної політики безпеки та оборони. Молдавські експерти взяли участь у тренінговій місії ЄС в Малі

2014 р. та приєдналися до Військово-дорадчої місії ЄС у Центральноафриканській Республіці у 2015 р. На прохання Молдови радники з реформування сектора безпеки з трьох країн ЄС допомагають у процесі реформування сектора безпеки.

З іншого боку, на території країн-адресатів Східного партнерства, у зв'язку з агресивною зовнішньою політикою Російської Федерації, сьогодні діють 2 цивільні місії ЄС. Зокрема, Моніторингова місія ЄС в Грузії, що почала свою діяльність після початку конфлікту в Південній Осетії в 2008р. та Консультативна місія в Україні, що діє після анексії Кримського півострову та початку конфлікту на сході держави.

Моніторингова місія ЄС в Грузії є неозброєною цивільною місією спостерігачів Європейського Союзу. Місія була розгорнута в вересні 2008 року, після того як за посередництва ЄС було підписано угоду із шести пунктів, яка поклала кінець серпневій війні із Російською Федерацією та заморозила конфлікт Південній Осетії.

З тих пір як було розгорнуто Місію, патрулювання здійснюється цілодобово, зокрема в районах, прилеглих до адміністративних кордонів з Абхазією і Південною Осетією. У Місії близько 200 спостерігачів з різних країн-учасниць ЄС, що працюють на місцях. Головний Офіс знаходиться в Тбілісі, є також польові офіси в Горі, Мцхета і Зугдіді.

Мандат моніторингової місії діє по всій території Грузії. Проте де-факто влада Абхазії і Південної Осетії досі відмовляють у доступі до територій, що знаходяться під їхнім контролем.

Незважаючи на те, що результати роботи моніторингової місії щодо стабілізації ситуації відчутні, існують і певні проблеми щодо реалізації її діяльності. По-перше, ще належить виконати значну роботу з відновлення довіри. Водночас Місія наполягає на тому, що надання їй доступу до Південної Осетії і Абхазії сприятиме підвищенню прозорості, внесе ясність щодо інцидентів, які вже відбулися, і, таким чином, зменшить ризик дестабілізуючих інцидентів у майбутньому. По-друге, План Медведєва–Саркозі, разом із угодою щодо здійснення заходів, підписаних у 2008 р. залишається основою для подальшої присутності Місії в регіоні та її зусиль зі стабілізації ситуації. Як і раніше не повністю виконаний п'ятий пункт угоди, оскільки наявна присутність військового персоналу Російської Федерації і техніки, як у

Південній Осетії, так і в Абхазії, є порушенням цієї частини Угоди.

Шестиденна війна в Південній Осетії, що розпочалась 7 серпня 2008 р. продовжує залишатись наріжним каменем у побудові спільної зовнішньої політики ЄС. Оскільки відсутній чіткий консенсус серед самих членів ЄС щодо цієї події, замість об'єднати ЄС це слугує дезінтеграції Союзу.

Комісія 22 жовтня 2008 р. скликала міжнародну донорську конференцію, яка забезпечила післявоєнну допомогу Грузії 4,5 мільярда доларів США, включаючи 500 мільйонів євро з боку ЄС. Однак, багато дослідників зазначають, що хоча держави-члени відповіли швидко та всебічно, вони не змогли знайти політичну волю, необхідну для призначення санкцій до Росії (Freizer 2017: 162).

У грузинських конфліктах була налагоджена значна координація діяльності Комісії та Ради ЄС. Це було пов'язано з тим, що спеціальний представник Європейської комісії П. Семнебі запрошував керівництво ЄС на пленарні засідання всіх своїх важливих нарад в Грузії, Південній Осетії та Абхазії. Хоча у випадку з Нагірним Карабахом (НК) зусилля Спеціального представника щодо встановлення фактів в Нагірному Карабасі були частково обмежені через відсутність підтримки його діяльності з боку сторін. У 2011 році цей мандат було скасовано, а Вірменія та Азербайджан були поінформовані про те, що зміцнення мандатів керівників делегацій в Баку та Єревані буде достатнім для заміни Спеціального представника. Проте делегації будучи двосторонніми інституціями, маючи потенціал, кадрові та координаційні питання, зіткнулися з обмеженнями у врегулюванні НК конфлікту. В результаті Євросоюз де-факто не відіграв вагомий роль у врегулюванні конфлікту в Нагірному Карабасі.

Отже, здатність ЄС до врегулювання кризи на Південному Кавказі залежить від цілого ряду факторів, зокрема від його здатності забезпечити високий рівень координації на міжінституційному рівні та координувати свої відносини з регіональними гравцями. Варто також зауважити, що Росія використовує Нагірно-Карабаський конфлікт для збереження свого впливу в регіоні, а тому ЄС у взаємодії зі сторонами конфлікту повинен вибудовувати свою стратегію розуміючи цей інтерес Росії.

У контексті інституційної присутності СБОП в країнах СхП варто розкрити діяльність місії Європейського Союзу з

прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM), що почала свою роботу у 2005 році. Вона сприяє нормам і процедурам прикордонного контролю, митної справи та торгівлі, які відповідають стандартам ЄС та задовольняють потреби двох країн-партнерів. Це – консультативно-технічний орган зі штаб-квартирою в Одесі (Україна).

Правовою основою EUBAM є Меморандум про Взаєморозуміння, підписаний наприкінці 2005 р. Європейською Комісією та Урядами Республіки Молдова та України, а керівним органом Місії є Консультативна Рада, яка збирається двічі на рік. Мандат Місії продовжувався вже чотири рази (у 2007, 2009, 2011 та 2015 роках), при цьому діючий нині мандат завершується 30 листопада 2017 р. (Місія Європейського Союзу).

Місія ЄС має Представництво – польовий офіс в Кишиневі та п'ять польових офісів: два з молдавського боку спільного кордону і три – з українського. Діяльність EUBAM сприяє економічному розвитку та зміцненню безпеки в регіоні. Місія робить свій внесок у прикордонне співробітництво і зміцнення довіри, допомагаючи підвищувати ефективність і прозорість та зміцнювати безпеку на молдавсько-українському кордоні.

Консультативна місія Європейського Союзу (КМЄС) в Україні офіційно розпочала роботу в Києві 1 грудня 2014 року після Революції Гідності та одержання відповідного запрошення від уряду України. Вона не має виконавчих повноважень, але надає підтримку державним органам України у послідовному реформуванні сектору цивільної безпеки шляхом стратегічних консультацій і практичної підтримки заходів з реформування згідно зі стандартами ЄС та міжнародними принципами належного врядування та дотримання прав людини (Консультативна місія Європейського Союзу).

Місія надає підтримку державним органам України у послідовному реформуванні сектору цивільної безпеки шляхом стратегічних консультацій і практичної підтримки заходів з реформування згідно зі стандартами ЄС та міжнародними принципами належного врядування та дотримання прав людини.

Незважаючи на бюджет у розмірі більше 54 млн. євро, експертне середовище досить стримано оцінює результати дії місії. Зокрема К. Зарембо зазначає, що «далеко не всі в Україні усвідомлюють особливість інституційної природи КМЄС, а також те, що відрядження місії СПБО до країни, яка

перебуває у стані збройного конфлікту, є винятковим жестом підтримки з боку ЄС» (Зарембо 2017). Разом із тим, на думку експерта, «варто пам'ятати, що місія була запрошена в Україну на тлі російської агресії, а не як консультант у мирний час, тому підхід до реформи безпекового сектора в Україні потребує коригування і адаптації до контексту конфлікту. Відмова місії (та держав-членів) визнавати реалії ситуації може негативно впливати на результативність її співпраці з місцевими партнерами».

Отже, можна стверджувати, що діяльність СПБО в країнах спирається більше на моніторинг, дорадництво та тренінгову діяльність для цивільного сектору безпеки, що досить обмежує оборонну складову співпраці. В рамках самої ініціативи Східного партнерства спільна співпраця всіх країн-адресатів з оборонним сектором ЄС практично відсутня. Навіть у 2015 р., після анексії Криму та різних фаз конфлікту на Сході України, в декларації Ризького саміту Східного Партнерства спільна співпраця в оборонній галузі не згадується. Єдиним документом, що подає надії на часткове покращення ситуації, яка склалася сьогодні, є представлений Єврокомісією у листопаді минулого року перегляд Європейської політики сусідства, що містить у собі пункт про розширення співпраці в галузі оборони із сусідніми державами.

У документі згадується, що країни СхП будуть більше взаємодіяти у рамках Спільної безпекової та оборонної політики ЄС. Буде відкритою можливість участі в безпекових операціях ЄС, його бойових формуваннях, а також у відповідних агенціях – таких як Європейська оборонна ініціатива або Європейський коледж з питань безпеки та оборони (ENP Review). Однак немає жодної згадки про можливу кооперацію із так званою Загальноєвропейською армією, про яку досить впевнено заявляв Президент Єврокомісії Жан-Клод Юнкер ще в березні цього року (DW, Глава Єврокомиссии 2015).

Основна увага в галузі безпеки приділяється розширенню співпраці ЄС із країнами-партнерами в процесі реформування їхньої цивільної та військової безпеки. Зокрема через стратегічне та політичне дорадництво, нарощування інституційного потенціалу та діалог із громадським сектором

Важливим документом для подальших відносин ЄС із країнами Східного партнерства у сфері безпеки та оборони стала прийнята у 2016 році Глобальна

стратегія ЄС «Спільне бачення, загальні заходи: Сильніша Європа - глобальна стратегія зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу» (Shared Vision, Common Action 2016). ЄС визначає державну та соціальну стійкість, як стратегічний пріоритет своєї політики у сусідстві. ЄС також продовжуватиме використовувати прагнення країн до інтеграції із європейськими структурами для стимулювання трансформації в цих країнах.

Стойкість інституцій та суспільств визнається у документі стратегічним пріоритетом у сусідстві ЄС, як у країнах, які хочуть міцніших зв'язків з ЄС, так і з тими країнами, що знаходяться поза межами ЄПС і які не хочуть цього робити. У цьому випадку йдеться про Росію та країни Центральної Азії. ЄС готовий до різних шляхів підтримки стійкості своїх східних і південних сусідів, зосередивши увагу на найбільш гострих і крихких проблемах, зокрема тих, де ЄС може зробити суттєвий прогрес.

Загалом аналізуючи документ, варто відзначити, що документ закликає до спільних дій усіх країн-членів ЄС і більш скоординованої зовнішньої політики. Стратегія наголошує, що в сьогоденному світі Європа може встояти перед проблемами, які надходять ззовні, тільки у разі спільних дій. Серед пріоритетів для зовнішніх дій основним виділяється забезпечення безпеки самого ЄС, оскільки сьогодні тероризм, гібридні загрози, економічна нестабільність, зміна клімату та енергетична небезпека ставлять під загрозу громадян і територію країн-членів та відповідно самого ЄС. Належний рівень амбіцій та стратегічна автономія важливі для здатності Європи сприяти миру та безпеці всередині та за її межами. Тому ЄС посилюватиме зусилля у сфері оборони, кібер-безпеки, боротьби з тероризмом, енергетики та стратегічних комунікацій. Згідно з документом, держави-члени повинні реалізувати свої зобов'язання щодо взаємо-допомоги та солідарності, які закріплені в основоположних договорах. ЄС посилить свій внесок у колективну безпеку Європи, тісно співпрацюючи зі своїми партнерами, починаючи з НАТО.

Професор Гентського університету С. Біскоп критикує документ, заявляючи, що в той час як «зовнішні та регіональні сили беруть участь у жорсткій геополітичній конкуренції в сусідстві Європи, сам ЄС хоче зосередити увагу на підвищенні стійкості своїх сусідів. І незрозуміло, хто повинен бути стійким, до

цього. Оскільки першим пріоритетом сусідів є національне виживання та гарантії безпеки...тому, забезпечення державного суверенітету та рівності могло б стати кращою опцією для стратегії ЄС у сусідстві» (Biscop 2017). Варто зазначити, що його думка є досить влучною, оскільки забезпечення стійкості для авторитарних режимів у Білорусі чи Азербайджану може звучати, як відхід ЄС від політики поширення демократичних реформ в регіоні. Більше того, якщо розглянути Україну, то питання суверенітету і територіальної цілісності виходять для неї на перший план і саме активне залучення ЄС у цьому напрямку було б набагато далекогляднішим. Себто підтримка розвитку інклюзивних державних інституцій та співпраця у оборонній сфері з більшим залученням її армії у рамках Спільної безпекової та оборонної політики.

Отже, участь країн Східного партнерства у оборонній та безпековій політиці ЄС є чинником, що укріплює позиції ЄС в сусідстві та в світі і від його дій в регіоні залежатиме, чи може ЄС претендувати на роль глобального гравця. Залученість армій України, Молдови та Грузії у спільних навчаннях та місіях ЄС буде сприяти зміцненню обох сторін, оскільки, на сучасному етапі незважаючи на проблеми із реформуванням, Українська армія укріпилася та стала однією із найсильніших у Європі. До того ж в Грузії та Україні вже є досвід ведення війни із Російською Федерацією та відповіді на гібридні загрози.

Підсумовуючи варто подивитись на стан безпеки у країнах Східного партнерства відштовхуючись від показників цих держав у Глобальному індексі миру, що складається Інститутом економіки і миру, на консультації з міжнародною групою експертів з питань миру, інститутів миру і дослідницьких установ на основі даних, зібраних Відділом досліджень журналу the Economist. Даючи оцінку від 1 (мирна держава) до 4 (нестабільна та войовнича держава), Індекс серед країн Східного партнерства найгірші показники дав Україні із загальним результатом 3,184, де головними факторами такого результату були збільшення витрат на оборону (2,5), безпека суспільства (3,3) та внутрішньополітичні фактори й конфлікти (3,2), вона займає 154 місце із 163 можливих; 132 місце займає Азербайджан із показником 2,426; 112 місце має Вірменія - 2, 220; Білорусь 103 місце із показником 2,141; 94 місце Грузія (2,084) і, незважаючи на заморожений

конфлікт у Придністров'ї, 62 місце посідає Молдова із показником 1.938 (Freize 2017).

Варто також відзначити, що 22–23 червня 2017 р. в Брюсселі пройшов черговий саміт Європейської ради (European Council), рішення якого матимуть безпосередні наслідки для СПБО. Ключовим рішенням на саміті стало схвалення курсу на військову інтеграцію ЄС. Франція, Німеччина і керівники Європейської комісії успішно використали шанс на впровадження змін. У комюніке саміту і заявах лідерів ЄС чітко прозвучала теза про намір активізувати інтеграцію у військовій сфері (Молдован 2017). Інтеграція повинна охопити інституціональну сферу, оборонно-промисловий комплекс, ринок зброї і військової техніки ЄС. Ядром такого об'єднання стане Постійна структурна співпраця (Permanent Structured Cooperation, PESCO). Участь у PESCO є добровільною, і ніхто нікого не буде зтягувати до військового альянсу. Але ніхто не відмовився від цього формату (European Council meeting 2017). Додатково ЄС збільшує фінансування оборони. З європейського оборонного фонду (European Defence Fund) Європейська комісія планує витратити на ці цілі по 500 млн євро у 2019 і 2020 роках, а з 2020-му довести суми річного фінансування ОПК до 1 млрд євро.

Діяльність ЄС у рамках Спільної оборонної та безпекової політики ЄС у східному сусідстві є додатковою сферою співробітництва, що зважаючи на слабкість країн СхП становить спільний інтерес. ЄС робить спроби бути активним і залученим гравцем у конфліктах, що є в регіоні, однак через ряд інституційних факторів його дії є досить обмеженими. Безпекові місії ЄС в країнах Східного партнерства часто критикуються на предмет їхньої ефективності та доцільності, натомість кошти, що виділяються на їхнє функціонування є досить значними.

ЄС потребує більш рішучої відповіді на виклики, що сьогодні постають у країнах Східного партнерства. Варто відзначити відсутність необхідної консолідації у позиції ЄС щодо кризових явищ у сусідстві, чіткого розподілу повноважень між різними інституціями, що впливають на оборонну та зовнішню політику, зважаючи на бажання окремих країн Східного партнерства тісніше взаємодіяти у цій площині.

ЛІТЕРАТУРА

Шатун В. Оборонна і безпекова політика Європейського Союзу: формування та еволюція. *Наукові праці*. Серія: Політологія. Миколаїв, 2014.

Вип. 218. С. 60–67.

Petersberg Declaration. Western European Union. *Council of Ministers*. Bohn, June 1992. URL: <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf> (дата звернення 3.03.2018).

Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 13.12.2017).

Угода між Урядом Литовської Республіки, Урядом Республіки Польща та Кабінетом Міністрів України стосовно створення спільної військової частини. *Верховна Рада України*. 2015. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_548 (дата звернення 13.12.2017).

Труш О., Нікіпелова Є. Історико-правові засади Європейської політики безпеки й оборони *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 3(54). URL: <http://www.kbuaa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-3/doc/1/05.pdf> (дата звернення 10.01.2018).

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 лют. 2015 р. № 139-р Про затвердження плану заходів з проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України та методичних рекомендацій щодо його проведення. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/139-2015-%D1%80> (дата звернення 10.01.2018).

Семенюк О. Спільна політика Європейського Союзу у сфері безпеки та оборони в умовах його розширення: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / КНУ ім. Т.Шевченка, 2007. 155 с.

Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії. *Зовнішня політика і безпека*. 2012. URL: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/dialogue/foreign-policy>. (дата звернення 10.12.2017).

Zarembo K. Ukraine in EU security: an undervalued partner/ K.Zarembo, FRIDE. *Policy Brief*. 2011. 03.08. URL: http://fride.org/download/PB_88_Ukraine_in_EU_security.pdf дата звернення 5.02.2018).

Freizer S. The Revised European Neighbourhood Policy and Conflicts in the South Caucasus: The EU's Growing Conflict Transformation Role. *The Revised European Neighbourhood Policy Continuity and Change in EU Foreign Policy*/ Ed. D. Bouris, T. Schumacher, Palgrave Macmillan, 2017. Pp.135-155.

Місія Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM). URL: <http://eubam.org/ua/who-we-are/>. (дата звернення 5.02.2018).

Консультативна місія Європейського Союзу (КМЕС) в Україні. URL: <http://www.euam-ukraine.eu/ua/our-mission/about-us/> (дата звернення 5.02.2018).

Зарембо К. Місія здійснена? Де помиляється Євросоюз у реформі сектора безпеки в Україні. *Європейська правда*. 2017.23.03 URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/03/23/7063459/>. (дата звернення 15.02.2018).

ENP Review: stronger partnerships for a stronger neighbourhood. *European External Action Service (EEAS)*. – URL: http://eeas.europa.eu/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-

of-the-enp_uk.pdf (дата звернення 15.02.2018).

DW, Глава Єврокомиссії призвал к созданию общеевропейской армии, 08/03/2015. – URL: <http://dw.com/p/1EnF4>. (дата звернення 15.02.2018).

Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. *European External Action Service* (EEAS). 2016. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf.

Biscop. S. A strategy for Europe's neighbourhood: keep resilient and carry on? *Real Instituto Elcano, ARI* 4/2017. URL: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/

zonas_in/ari4-2017-biscop-strategy-europe-neighbourhood-keep-resilient-carry-on. (дата звернення 15.02.2018).

Молдован О. Історичний саміт Європейської ради: наслідки для України. 26.06.2017.: URL: <https://mind.kiev.ua/openmind/20173535-istorichnij-samit-evropejskoji-radi-naslidki-dlya-ukrayini> . (дата звернення 15.02.2018).

European Council meeting (22 and 23 June 2017). Conclusions. Council of Europe. URL: http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2017/06/22-23-euco-conclusions_pdf. (дата звернення 15.02.2018).

УДК 327(075)

Сутула О.А.

Харківський національний технічний університет НТУ «ХПІ»

СУТНІСТЬ КЛАСИЧНИХ ТА СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Розглядаються сутність і походження класичних і сучасних геополітичних концепцій. Розкрито поняття «геополітика», наведені геополітичні підходи, запропоновано власне бачення цієї дефініції. Проаналізовано зміст, систематизовано взаємозв'язок класичних і сучасних концепцій геополітики. Доведено, що ключова проблема геополітики – це протиборство телурократичних і таласократичних принципів та виявлення їх впливу на розвиток та становлення держави.

Ключові слова: геополітика, геополітичні концепції, геополітичний простір, геополітичний вплив, телурократичні і таласократичні принципи, геополітична інфраструктура.

Сутула О.А.

СУЩНОСТЬ КЛАССИЧЕСКИХ И СОВРЕМЕННЫХ КОНЦЕПЦИЙ: ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА

Рассматриваются сущность и происхождение классических и современных геополитических концепций. Раскрыто понятия «геополитика», приведены геополитические подходы и предложено собственное видение данной дефиниции. Проанализировано содержание, систематизирована взаимосвязь классических и современных концепций геополитики. Доказано, что ключевая проблема геополитики – это противоборство телурократических и таласократических принципов и их влияние на развитие и становление государства.

Ключевые слова: геополитика, геополитические концепции, геополитическое пространство, геополитическое влияние, телурократические и таласократические принципы, геополитическая инфраструктура.